

Ikääntyneet digiyhteiskunnassa: Oppia ikä kaikki ja muita oivalluksia

Laura Pajula
Väitöskirjatutkija
Ikääntymisen ja hoivan tutkimuksen huippuyksikkö
Jyväskylän yliopisto
13.11.2024

**Miten ikääntyneiden
digiosallisuus
toteutuu?**

01

Väestö ikääntyy Suomessa ja maailmalla

Vuonna 2023, Euroopassa joka viides oli ikääntyneitä. Suomen väestö kuuluu Euroopan ja maailman vanhimpiin. 65 vuotta täyttäneiden ihmisten osuus väestöstä on meillä 23,4 prosenttia.

02

Yhteiskunta digitalisoituu vauhdilla

Digitaalisten palveluiden määrä on kasvanut rajusti viimeisen vuosikymmenen aikana ja yhä isompi osa vuorovaikutuksesta tapahtuu verkon välityksellä myös viranomaisasioinnissa.

Yhteiskunnan digitalisoituminen luo mahdollisuuksia kansalaisten hyvinvoinnin lisäämiseen, mutta kaikilla ei ole yhtäläisiä edellytyksiä digipalveluiden käyttöön.

03

Ikääntymisen ja digitalisaation suhde

Julkisessa keskustelussa ikääntyminen esitetään usein ongelmana, erityisesti kasvavien hoitokulujen takia. Teknologia puolestaan nähdään ratkaisuna, joka säästää resursseja (aikaa ja rahaa) ja mahdollistaa uudet innovaatiot.

Yhteiskunnan digitalisoituessa tarvittaisiin kuitenkin teknologian tarkoituksenmukaisuuden kriittistä tarkastelua.

04

Mitä digiosallisuus on?

Yksilön kannalta vapaaehtoista ja arjen sujuvuuden kannalta riittävää **osallistumista** yhteiskunnan toimintaan digitaalisia välineitä käyttämällä.

Yhteiskunnan näkökulmasta digiosallisuuden määritelmä syntyy **osallistamisen** kautta, jossa tavoitteena on palvelujen (kustannus)tehokkuus, demokratisoituminen ja poliittinen sekä yhteiskunnallinen osallisuus.

05

Digitalisaation kääntöpuoli

Ensimmäisen tason digikuilu – Pääsy digipalveluihin sekä teknologian saatavuus ja toimivuus

Toisen tason digikuilu – Digiosaaminen ja -tietotaidot digipalveluiden sekä teknologian käyttöön

Kolmannen tason digikuilu – Digipalvelusta saadut hyödyt, vaikutukset ja merkityksellisyys

Digiosallisuus

Osallistuminen

Osallistaminen

Digikuilujen ylittäminen

Infrastruktuuri
ja laitteet

Turvallisuus ja
luotettavuus

Käyttäminen
ja hyödyt

Saavutettavuus

Digitaidot- ja tuki

Käytettävyys

**Ikääntyneet
digiyhteiskunnassa:
toiveet, haasteet ja
tarpeet**

01

Ikääntyneet teknologian käyttäjinä

Usein ikääntymiseen ja teknologiaan liittyvässä keskustelussa ikääntyneet nähdään vahvojen stereotyypioiden läpi: ikääntyneet esitetään passiivisina, mahdollisesti heikommassa asemassa olevina ja tarvitsevina.

Ikääntyneet muodostavat heterogeenisen ryhmän ja olisi virheellistä yleistää heidät kaikki digiteknologiaa vastustaviksi ja tarvittavista digitaidoista vailla oleviksi.

“Usein ikäihmisistä sanotaan, että he ovat kaikki yli 65-vuotiaita ja heillä on samat tarpeet, eikä heterogeenisyyttä tunnusteta. Ja erityisesti teknologian suhteen ikääntyneistä puhutaan todella negatiivisesti.”

Paula, kolmannen sektorin edustaja

Tilastoja vuodelta 2023

02

Tilastojen valossa ikääntyneet hyödyntävät digiteknologiaa arjessaan vähemmän kuin nuoremmat sukupolvet. Toisaalta teknologian käyttö yli 65-vuotiaiden keskuudessa on kasvanut.

Viime vuonna 16–64-vuotiaista 99% oli käyttänyt internetiä viimeisen 3 kuukauden aikana.

65–74-vuotiailla sama luku oli 89%.

75–89-vuotiailla 61%.

03

Digitaidot Suomessa

Suomalaisten digiosaaminen on eurooppalaisittain korkealla tasolla, sillä 73 prosentilla suomalaisista on vähintään digitaaliset perustaidot.

Osalla ikääntyneistä on kuitenkin vain perusdigitaidot tai ei niitäkään. Mitä korkeampi on vastaajien ikä, sitä pienempi on digitaitoisten osuus ikäryhmässä.

04

Teknologiaa hyödynnetään:

Monipuolisesti esimerkiksi uutisten lukemiseen, yhteydenpitoon, tiedon etsimiseen, pankkiasiointiin ja terveyspalveluiden käyttöön.

Myös videoiden katsomiseen, kirjojen lukemiseen, musiikin kuunteluun ja pelien pelaamiseen.

*“Olen aina lähestynyt sitä uteliaisuudella.
En ole koskaan pitänyt sitä
vastenmielisenä. Minulle se oli uusi ja
ihmeellinen maailma, ja tuo tiedonjano on
yhä olemassa — haluan aina oppia jotain
uutta.”*

Noora, 66

05

Teknologian hyötyjä arjessa:

Mahdollistaa aikaan ja paikkaan liittyvien haasteiden voittamisen (esim. pankkiasioiden hoito kotoa milloin vain).

Yhteydenpito perheeseen ja ystäviin voi helpottua.

Voi tukea itsenäistä elämää ja pitempään kotona asumista (eng. aging in place).

06

Teknologian haasteita arjessa:

Digituen laatu, hinta ja saatavuus vaihtelee.

Uusien taitojen oppiminen ja niiden ylläpitäminen voivat turhauttaa (esim. jatkuvat päivitykset).

Kiinnostus ja motivaatio vaihtelevat.

Digilaitteet ja -palvelut voivat olla vaikeita käyttää.

07

Ikäihmiset toivovat merkityksellisiä digipalveluja

Ikäihmiset toivovat helposti käytettävää teknologiaa, joka palvelisi heitä merkityksellisellä tavalla. Ikääntyneet ovat kiinnostuneita omiin harrastukseen ja mielenkiinnon kohteisiin liittyvistä teknologioista. Julkisia digipalveluita käytetään usein osittain pakon vuoksi.

“On huolestuttavaa, että jotkut ihmiset ajattelevat, että digitalisaatio ei ole heitä varten. Mielestäni on tärkeää, että hallinto ja viranomaiset katsovat itseään peiliin tässä asiassa. Tietenkin lähtökohtana tulisi olla, että palvelut, joita ikäihmisten odotetaan käyttävän tai joita he käyttävät, suunnitellaan niin, että vanhemmat ihmiset tuntevat osaavansa käyttää niitä.”

Erik, ministeriön edustaja

**Käyttäjävälillä
teknologiaa vai
teknologiavälillä
käyttäjät?**

01

Käyttäjälähtöinen suunnittelu

Ihmislähtöisyyden, helppokäyttöisyyden ja asiakaskeskeisyyden toteuttaminen yhteiskunnan tarjoamissa tärkeissä digipalveluissa on haastavaa.

Vaarana on, että teknologian kehityksessä suositaan sellaisia käyttäjiä, jotka hyödyntävät jo valmiiksi paljon digitaalista teknologiaa.

02

Digitalisaation nopea kehitys haasteena

Teknologian luonteeseen kuuluu olennaisesti sen jatkuva muuttuvuus. Uusia päivityksiä, laitteita ja sovelluksia tulee jatkuvasti. Tästä syystä käyttäjien pitää päivittää taitojaan, ja se on usein ikäihmisille haastavaa. Lisäksi digipalvelut toteutetaan useimmiten hallinnon tarpeet edellä.

“Olemme siirtyneet digipalveluihin, koska se on hyödyllistä, nopeaa ja käytännöllistä hallinnon kannalta, mutta kuinka paljon olemme tehneet sen käyttäjäkokemuksen kustannuksella? Näen epätasa-arvon suurimpana ongelmana, mutta kyse on tasapainottelusta, kuinka paljon voimme huomioida haavoittuvammat ryhmät.”

Stella, ministeriön edustaja

03

Teknologia heijastelee kehittäjiensä lähtökohtia

Teknologiaa suunnitellaan usein “keskiverto- tai ideaalikäyttäjälle”, jolla on hyvät taidot ja aiempaa kokemusta teknologian käytöstä. Usein tämä ideaalikäyttäjä heijastelee kehittäjän omia ominaisuuksia, ja teknologiaa kehittävät ovat useimmiten nuoria miehiä.

04

Käyttäjäystävällistä teknologiaa vai teknologiaystävällisiä käyttäjiä?

Todellisuudessa käyttäjät kohtaavat paljon toimimattomuutta, hankalia käyttölogiikoita ja vaikeaa sanastoa. Lisäksi ikäihmiset ottavat selvää, mistä digitukea saa ja käyttävät aikaa omien taitojensa ylläpitämiseen ja kehittämiseen.

Siksi voikin olla niin, että käyttäjistä tulee ystävällisiä teknologiaa kohtaan, koska he haasteista huolimatta jatkavat käyttöä.

“Jos minulta joku kysyisi, joka näitä suunnittelee. Mutta eihän ne tavallisilta ihmisiltä näitä kysele. Ne tehdään jossakin, jota mä en edes tiedä, missä ne tehdään. [...] Olen ollut työssä tällaisessa näköalapaikalla itse asiassa, ja kun ajettiin alas työttömien palvelu lähinnä itsepalveluun digitaalisesti, niin se oli kanssa liian nopea, liian röyhkeä loikka.”

Liisa, 73

05

Onko ikääntyminen este digin käytölle?

Ikääntyminen itsessään ei ole este digin käytölle tai uusien taitojen oppimiselle. Sen sijaan haasteena on se, ettei digitukea ole riittävästi tarjolla tai se ei ole helposti saavutettavissa ja löydettävissä.

Lisäksi teknologian kehityksessä ei huomioida ikäihmisten toiveita ja tarpeita riittävällä tasolla, mikä voi tuoda omat haasteensa oppimiselle.

“Kun on ikääntynyt ja on elämäkokemusta, niin monilla se vain on avuksi. Että on ehkä ollut kaikennäköisiä haasteita elämän varrella, niin sitten osaa suhtautua tähänkin sillä lailla, että tämä on vain yksi uusi asia. Ja sillä lailla, että, tietysti minkä uhriksi itsekin on joutunut jo tuolla IT-maailmassa kun on tämän ikäinen, niin kuin sillä lailla että ei ne vanhat ihmiset mitään opi, niin se on ihan väärä asenne.” Matti, 63

06

Pohdintoja matkan varrella

Yhteiskunnan digitalisoitumisen tulisi olla kansalaisia tasa-arvoisesti hyödyttävää. Miksi ei huomioida mahdollisesti heikommassa asemassa olevien tarpeita paremmin?

Vastuu digitalisoituvassa yhteiskunnassa mukana pysymisestä ei saa olla vain yksilön itsensä harteilla.

Vaihtoehdottomuus on pakkoa. Pitäisi olla mahdollisuus hoitaa asioita muutenkin kuin diginä.

Vinkkejä digitaitojen edistämiseen

01

Mistä löytää digitukea?

Edelleen suurin osa digituesta saadaan omilta perheenjäseniltä ja ystäviltä.

Vaikka digituen tarjonta on Suomessa hajanaista ja siiloutunutta, on tuentarjoajia silti runsaasti.

Digitukea on enenevässä määrin mahdollista saada täysin maksutta, mutta esimerkiksi kansalaisopistot järjestävät myös maksullisia kursseja.

02

Digituki Mikkelissä ja Etelä-Savossa

Mikkelin kaupunki: julkisen hallinnon yhteinen asiakaspalvelupiste

Mikkelin Setlementti: Ikädigi

Mikkelin pääkirjasto ja Omatori

Eloisan digitukipisteet ja ReissuEllu

Mikkelin kesäyliopisto / Ikääntyvien yliopisto

03

Digituki kansallisesti

SeniorSurf: itseopiskelumateriaaleja ja etäopastusta

Digi- ja väestötietovirasto: luentoja ja tapahtumia

Ylen Digitreenit: itseopiskelumateriaaleja

**Kysymyksiä ja
keskustelua**